

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

У музиці С. Граппеллі є дуже багато добра і любові. Його легке, чітке і блискуче виконання несе в собі досконалість і таємницю людської природи, як Божого створіння. Людина від народження несе в своїй душі любов, яку ми отримали як дар від Бога. Любов – це вміння бачити, відчувати, творити, посміхатися, робити добро один одному, вміння вдосконалюватися і бути в гармонії з природою. Слухаючи музику С. Граппеллі, в душі народжуються саме такі бачення та почуття любові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полянський В. Королі джазу. Львів, 2004. 125 с.
2. Carles P. Dictionnaire du Jazz. Paris. 1988. 271 s.
3. Ingarden R. Przeżycie, dzieło, wartość. Kraków, 1966. 325 s.
4. Kowal R. Kompozytor – notacja – jazz, z polskiej krytyki jazzowej 1956-76. Kraków, 1978. 124 s.

5. Kowal R. Trzy biografie zamknięte, Komeda, Kosz, Seifert. Kraków, 1995. 348 s.

6. Piątkowski D. Era jazzu. Poznań, 1999. 115 s.

REFERENCES

1. Polianskyi, V. (2004). *Koroli dzhazu* [Jazz Kings]. Lviv, 125 p. [in Ukrainian].
2. Karles, P. (1988). *Dzhazovyi slovnyk* [Jazz Dictionary]. 271 p. [in France].
3. Ingarden, R. (1966). *Uzhyvannia, robota, znachennia* [Survival, work, value]. Kraków, 325 p. [in Polish].
4. Kowal, R. (1978). *Kompozytor – notatsiia – dzhaz, vid polskykh dzhazovykh krytykiv 1956-76* [The composer – notation – jazz, from the Polish jazz critics 1956-76]. Kraków, 124 p. [in Polish].
5. Kowal, R. (1995). *Try zakryti biohrafii: Komeda, Kosz, Seifert* [Three closed biographies: Comedy, Kosh, Seifert]. Kraków, 348 p. [in Polish].
6. Piątkowski, D. (1999.) *Era dzhazu* [The Jazz Age]. Poznań, 115 p. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 05.11.2019

УДК 378+341.63(477)

DOI:

Ольга Нагорна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри мовознавства Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

У статті доведено, що на сьогодні вітчизняна правова спільнота приділяє значну увагу теоретичним і практичним аспектам міжнародного арбітражу. Автор робить висновок, що основна задача сучасної вітчизняної правової освіти – це розставити пріоритети та показати, що міжнародний арбітраж є самостійним з точки зору правової природи видом діяльності, який не є аналогом державного судочинства. Саме це завдання може бути вирішеним через розповсюдження знань та зарубіжного досвіду щодо використання міжнародного арбітражу на теренах України, що виявляється можливим через організацію системної професійної підготовки арбітражних юристів.

Ключові слова: професійна підготовка; юридична освіта; міжнародний арбітраж; університети України.

Лит. 11.

Olha Nahorna, Ph.D.(Philology), Associate Professor, Head of the Linguistics Department, Khmelnytskyi Leonid Yuzkov University of Management and Law

CURRENT STATE OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN INTERNATIONAL ARBITRATION IN THE UNIVERSITIES OF UKRAINE

The article proves that native legal community pays considerable attention to the theoretical and practical aspects of international arbitration. The author concludes that the main task of modern legal education in Ukraine is to set priorities and demonstrate that international arbitration is an independent activity in terms of legal nature, which is not an analogue of the state judiciary. This task can be solved through the dissemination of knowledge and foreign experience in international arbitration on the territory of Ukraine, which is possible through organization of systematic professional training of arbitration lawyers. It is noted that in addition to various educational measures aimed at promoting international arbitration in Ukraine, practical and scientific achievements in this field start gradually being reflected in the curricula of the law faculties of the leading higher educational institutions of Ukraine through the introduction of such an elective discipline as "International Arbitration". In addition, some Ukrainian universities teach other disciplines related to alternative dispute resolution in general and to international arbitration in particular: "International Investment Arbitration"; "Alternative Litigation"; "Negotiation and mediation", etc. The study of arbitration at the universities of Ukraine should be continued in the course of preparing students for a master's educational qualification level, offering them specific courses related to the activity of

international arbitration. At present, there is an urgent need to organize an optimal system of training qualified specialists able to practice arbitration in the international arena. The most effective way to achieve this is to create Master's programmes in International Arbitration / Alternative Dispute Resolution, which are capable of providing a comprehensive approach to professional training of competitive professionals.

Keywords: professional training; legal education; international arbitration; universities of Ukraine.

Постановка проблеми. Українська освіта – один із найбільших секторів суспільства, у якому працюють і здобувають освіту близько 9 млн. осіб. Україна успадкувала від СРСР потужну розгалужену освітню систему з передовою на той час інфраструктурою. За роки незалежності фактично відбувалося екстенсивне використання матеріально-технічних, кадрових і організаційних ресурсів попередньої системи та пристосування їх до потреб незалежної держави [8, 1].

На сьогодні освітній сектор сприймається як один з основних важелів економічного й культурного розвитку країни, як інноваційне середовище, у якому учні й студенти оволодівають знаннями, отримують практичні навички і вміння, згодом самостійно їх розвиваючи протягом життя. Реалізація цих єдиних для всієї освіти завдань має здійснюватися різними шляхами – через розмаїття освітніх інституцій, форм і методів навчання, запровадження сучасного менеджменту. [8, 3 – 4]. Основними завданнями концепції розвитку освіти України, зокрема і юридичної, на період 2015 – 2025 є узгодження структури освіти з потребами сучасної економіки та інтеграції України у європейський економічний і культурний простір; забезпечення відповідності змісту освіти потребам і викликам сучасного суспільства, створення умов для постійного оновлення змісту освіти, перетворення освіти на рушій економіки знань; реорганізація системи управління, фінансування і менеджменту освіти шляхом децентралізації, дерегуляції, запровадження інституційної, академічної і фінансової автономії навчальних закладів, дотримання принципу відповідальності навчальних закладів за результати освітньої і виховної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Питанням вищої освіти, її ефективності та якості, запозичення передового зарубіжного досвіду присвячено роботи Н. Авшенюк, Н. Бідок, Я. Бельмаз, О. Локшиної, Л. Пуховської, В. Третько та інших. Авторами праць з проблем міжнародного комерційного арбітражу є такі зарубіжні дослідники, як С. Блейк, Дж. Брауні, Л. Гарб, С. Крол, Дж. Лью, Л. Містеліс, М. Мозес, Л. Ставрос, С. Стронг тощо. Вагомим є доробок вітчизняних авторів, які присвятили свою наукову діяльність дослідженню теоретико-правових і практичних засад здійснення

міжнародного арбітражу, обґрунтуванню значущості міжнародного комерційного арбітражу як форми здійснення неупередженого правосуддя. Експертами з питань міжнародного комерційного арбітражу є О. Брильов, О. Висоцький, К. Кокота, О. Мельник, О. Переверзева, І. Побірченко, Т. Сліпачук та інші.

Однак, питання теоретичної та практичної підготовки арбітражних юристів на сьогодні залишаються поза увагою науковців, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Мета статті. Метою дослідження є вивчення, опис та узагальнення сучасного стану професійної підготовки фахівців з міжнародного арбітражу в університетах України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Зауважимо, що система професійної юридичної освіти в Україні досі продовжує застосовувати традиційні підходи до навчання, в основному забезпечуючи випускників глибокими теоретичними знаннями предметної сфери. Такі фахівці здатні працювати в державних установах та організаціях, перебуваючи в зоні комфорту. Поділяючи думку В.О. Нагнибіди, вважаємо, що це, безсумнівно, суперечить вимогам сучасності до конкурентоздатного спеціаліста, оскільки зараз поцінуються інші якості юриста, зокрема: креативність мислення, володіння комунікативно-мовленнєвою, соціокультурною, міждисциплінарною, цифровою, діагностичною, аналітичною, конфліктологічною та іншими компетентностями [6].

Власне, невідповідність професійної підготовки юристів в закладах вищої освіти України потребам ринку праці свідчить про малоефективність такої підготовки. Основна причина, яка пояснює незадовільну якість підготовки юристів – це небажання закладу вищої юридичної освіти ініціювати нові спеціалізації чи, хоча б, впроваджувати дисципліни, які б відповідали сучасним тенденціям в українському суспільстві. Нерідко відсутність прагнення внести зміни в навчальний план пояснюється браком відповідного кадрового забезпечення, фінансування чи інших об'єктивних та суб'єктивних обставин [6].

Незважаючи на галузевий освітній стандарт за спеціальністю 081 Право для бакалаврського рівня, автономність закладу вищої освіти надає можливість керівництву самостійно наповнювати

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

зміст вітчизняної професійної юридичної освіти, тобто відкривати зазубрені спеціалізації та вводити нові дисципліни у навчальний план. Саме у цьому контексті слід говорити про спеціалізації та дисципліни, пов'язані з вивченням альтернативних способів вирішення спорів, зокрема міжнародного арбітражу.

Використання альтернативних методів – це, перш за все, показник зрілості правової системи, цивілізованості суспільства в цілому, коли люди не воліють вступати в жорстоке протистояння, а вирішення спорів засновано на бажанні знайти компроміс для продовження ділової співпраці [3].

В Україні передумови для розвитку і функціонування міжнародного арбітражу було створено лише з прийняттям Закону УРСР “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991 року. Президія Торгово-промислової палати України своїм рішенням від 10 червня 1992 року заснувала Міжнародний комерційний арбітражний суд, який вже в перший рік свого існування прийняв 5 справ. Сторони у справах, які були прийняті до провадження у МКАС при ТПП України в 2016 році були з 57 країн (47 країн далекого зарубіжжя, 10 держав СНД та України) [5], що свідчить про високу репутацію цього арбітражного інституту на міжнародній арені.

На сьогодні вітчизняна правова спільнота приділяє значну увагу теоретичним й практичним аспектам міжнародного арбітражу. Наукові розвідки в сфері арбітражу, діяльність Міжнародного комерційного арбітражного суду Торгової палати України (ICAC), Української Арбітражної Асоціації (УАА), Українського центру медіації та деяких юридичних компаній сприяють розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні та професійній підготовці фахівців у цій галузі.

Приміром, Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України (1992) впроваджує провідні міжнародні стандарти в сфері арбітражу і пропонує арбітраж, який перетворює вирішення спору у комфортний, ефективний, швидкий та прозорий процес для сторін. ICAC постійно підтримує організацію та проведення *Vis Pre-Moot* та відмічає найкращі команди премією імені академіка І.Г. Побірченко.

УАА (2012) – це некомерційна організація, що об'єднує юристів з усього світу, діяльність яких пов'язана з теорією та практикою міжнародного арбітражу. Метою асоціації є популяризація України як місця міжнародного арбітражу та майданчика для альтернативного вирішення міжнародних спорів [2]. УАА та факультет правничих наук Національного університету

“Києво-Могилянська академія” організують інтенсивну безкоштовну п'ятиденну літню програму з міжнародного комерційного арбітражу, яка призначена для вітчизняних та іноземних студентів четвертого й п'ятого курсів, студентів магістерської програми, а також аспірантів і викладачів. Ця навчальна програма включає базові та спеціалізовані курси з арбітражу та складається з п'яти розділів, що охоплюють різні теми в галузі міжнародного комерційного арбітражу (арбітражна угода, обрання та відвід арбітрів, можливі процедури та методи в арбітражі, забезпечувальні заходи, арбітражні рішення) [2].

Ще наприкінці 1980-х років групою студентів факультету міжнародних відносин та міжнародного права КНУ ім. Т.Г. Шевченка під керівництвом викладача міжнародного приватного права Василя Івановича Кисіля була створена юридична фірма “Василь Кисіль і партнери”, яка й дотепер сприяє розвитку міжнародного арбітражу в Україні, зокрема ця фірма виступає організатором судових дебатів з міжнародного комерційного арбітражу ім. Вілема Віса.

“Астерс” є найбільшою українською юридичною фірмою з офісами у Києві, Вашингтоні, Брюсселі та Лондоні. З 1995 року фірма надає послуги великим міжнародним організаціям, державним агентствам і ключовим транснаціональним та українським компаніям, що працюють у різних галузях бізнесу: від банківської справи і фінансів до природних ресурсів та інформаційних технологій. Зокрема, фірма зосереджується на всіх основних галузях права та бізнесу: сільському господарстві, енергетиці, харчовій промисловості, автомобільній індустрії, страхуванні, ЗМІ та рекламі, нерухомості та будівництві, транспортній інфраструктурі, суднобудуванні та телекомунікація [1].

Юридична фірма “Лавринович і Партнери” (2004) є членом Американської Торгівельної Палати з 2009 року, ТПП України з 2013 року тощо. Експерти фірми не лише консультують членів Торгово-промислової палати, українські та міжнародні компанії, але й часто виступають арбітрами Міжнародного студентського конкурсу з міжнародного торгового права та міжнародного комерційного арбітражу *ICC Lex Mercatoria*, у якому беруть участь студенти юридичних факультетів українських та зарубіжних закладів вищої освіти.

Sayenko Kharenko – юридична фірма (2004), що спеціалізується на супроводженні складних транзакцій та проєктів у сфері вирішення

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

спорів. Професійний досвід Sayenko Kharenko у таких сферах права, як банківське та фінансове право, конкурентне право, корпоративне право та M&A, міжнародний арбітраж, міжнародна торгівля, оподаткування, нерухомість, право інтелектуальної власності, вирішення судових спорів, реструктуризація заборгованості, ринки капіталу і трудове право – підтверджені нагородами та провідними рейтингами [10].

Перший Всеукраїнський конкурс письмових робіт з міжнародного комерційного арбітражу, який спільно організували Ліга студентів ВГО “Асоціація правників України” та ГО “Українська Арбітражна Асоціація”, завершився 4 квітня 2014 року церемонією нагородження переможців та фіналістів у приміщенні ЮФ “Астерс”. Конкурс відбувся за підтримки юридичних фірм “Астерс”, “Лавринович і Партнери” та *Sayenko Kharenko* [4].

На нашу думку, основна задача сучасної вітчизняної правової освіти – це розставити пріоритети та показати, що міжнародний арбітраж є самостійним з точки зору правової природи видом діяльності, який не є аналогом державного судочинства. Саме це завдання може бути вирішеним через розповсюдження знань та зарубіжного досвіду щодо використання міжнародного арбітражу на теренах України, що виявляється можливим через організацію системної професійної підготовки арбітражних юристів.

Цікавим видається проект *ILTI-School* (2017), який є незалежним майданчиком неформальної юридичної освіти. Цей проект було створено з метою розвитку нових перспективних напрямків навчання онлайн та офлайн. Тут впроваджуються інновації у навчання, проте зберігається системність академічної освіти. Наприклад, в рамках програми “ЗЕД” вивчаються такі блоки: зовнішньоекономічний контракт, розрахунки та валютне регулювання, міжнародне оподаткування та податкові ризики у ЗЕД, митне регулювання, міжнародний комерційний арбітраж [9].

16 серпня 2019 року в Одесі вперше відбувся семінар “Суперечки в сфері торговельного мореплавства та шляхи їх вирішення”, який був організований спільно Комітетом з транспортного права Асоціації правників України, Комітетом з морського права Асоціації адвокатів України та Комітетом з транспортного права ради адвокатів Одеської області за підтримки відділення Асоціації правників України в Одеській області.

До популяризації міжнародного комерційного арбітражу як альтернативного способу вирішення комерційних спорів в Україні також долучаються

іноземні фахівці. Приміром, провідний американський адвокат, арбітр, учасник програми академічних обмінів імені Фулбрайта із Сполучених Штатів Америки (штат Флорида) Рой Б. Гонас викладав два роки поспіль сертифікований курс лекцій (1 кредит) з міжнародного комерційного арбітражу та основ американської юриспруденції для студентів юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (17 – 21 вересня 2018 року) та національного університету “Одеська юридична академія” (15 – 24 квітня 2019 року).

Поступово практичні та наукові здобутки у сфері міжнародного арбітражу починають знаходити своє відображення в навчальних планах юридичних факультетів провідних закладів вищої освіти України через запровадження вибіркової дисципліни “Міжнародний комерційний арбітраж” (юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, факультет міжнародних відносин та міжнародного права КНУ ім. Т.Г. Шевченка, факультет правничих наук Національного університету “Києво-Могилянська академія”, юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, юридичний інститут національного університету “Одеська юридична академія”, навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом, юридичний факультет Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, юридичний факультет Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, факультет міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету, юридичний факультет Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ).

Окрім того, в деяких вітчизняних університетах здійснюється викладання інших дисциплін, які пов’язані з альтернативним способом вирішення спорів в цілому та зі сферою міжнародного арбітражу зокрема: “Міжнародний інвестиційний арбітраж” (Національний університет “Києво-Могилянська академія”); “Альтернативний розгляд цивільних справ” (Національний університет “Юридична академія імені Ярослава Мудрого”); “Переговори і медіація” (Національний університет “Києво-Могилянська академія”); “Позасудові форми захисту цивільних прав” (Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова). Зрозуміло, що вивчення цих дисциплін в рамках єдиного навчального плану дозволить

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

сформувані надійну теоретичну базу для подальшого впровадження альтернативних способів вирішення спорів та арбітражу на практиці.

Зауважимо, що при побудові навчального плану певної юридичної спеціалізації в університетах України обов'язково визначається місце навчальних курсів “Альтернативне вирішення спорів” та “Міжнародний арбітраж” в системі галузевих дисциплін. Так, предмети “Альтернативне вирішення спорів” та “Міжнародний арбітраж” варто вводити на старших курсах після опанування студентом необхідним мінімумом теоретичних знань з цивільного права і цивільного процесу [6]. Ці предмети дозволять сформувані загальне поняття про альтернативні способи вирішення спорів, джерела їх правового регулювання, розуміння окремих способів і механізму їх застосування тощо. Варто зазначити, що арбітраж необхідно поглиблено вивчати на підставі вже прослуханого курсу з альтернативних способів вирішення спорів, що закладає теоретичні основи арбітражного (третейського) процесу.

Слід також враховувати міждисциплінарні зв'язки, приміром, міжнародний комерційний арбітраж важливо вивчати паралельно з дисципліною “Міжнародне приватне право”. Доречно також одночасне вивчення таких дисциплін як “Юридична іноземна мова”, “Риторика”, “Управління конфліктами” тощо.

Вивчення арбітражу в університетах України слід продовжувати в ході підготовки студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр, пропонуючи їм окремі спецкурси, наприклад “Альтернативне вирішення спорів”, “Міжнародний комерційний арбітраж”, “Міжнародний інвестиційний арбітраж” тощо. Також, важливим для просування міжнародного арбітражу на теренах України є організація відповідних спеціалізацій на магістерському рівні.

Слід відзначити, що важливим етапом у розвитку міжнародного арбітражу в Україні можна вважати участь закладів вищої освіти України у міжнародних проектах, основною метою якого є залучення українських колег до міжнародної академічної спільноти для обміну позитивним досвідом та його подальшої імплементації в систему професійної підготовки магістрів міжнародного арбітражу в Україні.

Програма Темпус (англ. TEMPUS – Trans-European Mobility Programme for University Studies) – освітня програма Європейського Союзу, яка протягом більш ніж 25 років підтримувала модернізацію систем вищої освіти та створювала

простір для співпраці в країнах-партнерах ЄС через університетські проекти [7].

Більше 27 країн (близько 120 закладів вищої освіти) долучилися до спільних проектів та конкурсів, починаючи з моменту заснування Темпус-програми у 1990 році. Однак, останній проект програми Темпус завершив свою реалізацію у 2017 році, бо з 2014 року відкрилась нова освітня програма ЄС Еразмус+, яка включила напрям Capacity Building in Higher Education (ex-Tempus) [7]. Програма Темпус діяла за принципом “знизу-вгору” (англ. *bottom-up approach*) за ініціативи навчальних закладів вищої освіти, оскільки в основу програми було покладено усвідомлення важливої ролі таких навчальних закладів в процесі соціального, економічного та культурного розвитку, де отримують підготовку представники нової генерації сучасних лідерів. Важливо відмітити, що проекти програми Темпус здійснювались на основі партнерства не лише закладів вищої освіти держав-членів ЄС і країн-партнерів, але й за участі науково-дослідних інституцій, міністерств, незалежних агенцій із забезпечення якості освіти, державних, приватних та громадських організацій, професійних мереж, соціальних партнерств, асоціацій ректорів, викладачів, студентів тощо [7].

3 грудня 2013 року по листопад 2016 року Львівський національний університет ім. Івана Франка, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Хмельницький університет управління та права, Білоруський державний університет, Гродненський державний університет ім. Я. Купали стали учасниками проекту “Навчання альтернативному вирішенню спорів як підхід до забезпечення *прав* людини” (№ 543990-TEMPUS-1-2013-1-DE-TEMPUS-JPCR “TRADIR”) у межах програми TEMPUS. До цього проекту залучились не лише університети України та Білорусії, але й представники Германії, Італії, Литви та Польщі [11]. У грудні 2017 року пілотне навчання було успішно завершено, що, без сумніву, стало початком нової ери у професійній освіті міжнародних арбітражних юристів.

Основною метою цього проекту була структурна та змістовна розробка нового практично орієнтованого навчального плану та відповідних наукових й навчально-методичних матеріалів для забезпечення навчального процесу на магістерській програмі за спеціалізацією “Економічне право і альтернативне вирішення спорів”.

Участь українських закладів вищої освіти у таких міжнародних програмах сприяє академічній мобільності, уможливаючи обмін позитивним

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

досвідом для його подальшої імплементації в систему професійної підготовки магістрів міжнародного арбітражу та альтернативного вирішення спорів. Міжнародний арбітраж в Україні набирає все більшої популярності, саме тому надзвичайно важливо проводити навчальні та просвітницькі заходи як на рівні держави, так і на регіональному рівні з метою ознайомлення з перевагами альтернативних способів вирішення спорів.

Висновки. Наразі існує потреба в організації оптимальної системи навчання та підготовки кадрів в закладах вищої юридичної освіти в Україні, здатних здійснювати арбітражну практику на міжнародній арені. Найефективнішим способом реалізації цієї мети є створення магістерських програм за спеціалізацією “Міжнародний арбітраж” / “Альтернативне вирішення спорів”, які здатні забезпечити комплексний підхід до навчання та підготовки конкурентоздатних фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астерс. URL: [file:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81) (дата звернення: 14.10.2019).
2. Закон і Бізнес. URL: [file:https://zib.com.ua/ua/16333-studentiv_zaproshtuyut_na_intensivni_kursi_z_arbitrazhu.html](https://zib.com.ua/ua/16333-studentiv_zaproshtuyut_na_intensivni_kursi_z_arbitrazhu.html) (дата звернення: 14.10.2019).
3. Комаров А. С. Значение образования в сфере АРС для эффективного развития в России институтов саморегулирования гражданского общества и повышения правовой культуры делового сообщества. URL: [file:https://law.wikireading.ru/51587](https://law.wikireading.ru/51587) (дата звернення: 10.10.2019).
4. Конкурс: Ліга – переможцям. URL: [file:http://jurist.ua/?article/654](http://jurist.ua/?article/654) (дата звернення: 14.10.2019).
5. Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України. URL: [file:http://arb.ucci.org.ua/icac/ua/history.html](http://arb.ucci.org.ua/icac/ua/history.html) (дата звернення: 14.10.2019).
6. Нагнибеда В. Об отечественном юридическом образовании, изучении альтернативных форм разрешения споров и их связи со зрелостью общества. *Альтернативное разрешение споров*. 2013. № 2. С. 19–27.
7. Національний Темпус / Еразмус+ офіс в Україні. URL: [file:https://www.tempus.org.ua/uk/tempus/what-is-tempus/159-programa-tempus-detalnij-opis.html](https://www.tempus.org.ua/uk/tempus/what-is-tempus/159-programa-tempus-detalnij-opis.html) (дата звернення: 10.10.2019).
8. Проект концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: [file:http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf](http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf) (дата звернення: 10.10.2019).
9. Institute of Law, Technology and Innovation. URL: [file:http://ilti.com.ua/ua/o-nas](http://ilti.com.ua/ua/o-nas) (дата звернення: 14.10.2019).
10. Sayenko Kharenko. URL: [file:https://uk.wikipedia.org/wiki/Sayenko_Kharenko](https://uk.wikipedia.org/wiki/Sayenko_Kharenko) (дата звернення: 14.10.2019).
11. Tempus – Хмельницький університет управління

та права. URL: file:univer.km.ua/page.php?pid=127 (дата звернення: 10.10.2019).

REFERENCES

1. Asters [Asters]. Available at: [file:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81) (Accessed 14 Oct. 2019). [in Ukrainian].
2. Zakon i Biznes [Law and Business]. Available at: [file:https://zib.com.ua/ua/16333-studentiv_zaproshtuyut_na_intensivni_kursi_z_arbitrazhu.html](https://zib.com.ua/ua/16333-studentiv_zaproshtuyut_na_intensivni_kursi_z_arbitrazhu.html) (Accessed 14 Oct. 2019). [in Ukrainian].
3. Komarov, A. S. Znachenije obrazovaniya v sfere ARS dlya effektivnogo razvitiya v Rossii institutov samoregulirovaniya grazhdanskogo obshchestva i povysheniya pravovoy kultury delovogo soobshchestva [The importance of education in the field of ADR for the effective development of institutions of self-regulation of civil society in Russia and improving legal culture of the business community]. Available at: [file:https://law.wikireading.ru/51587](https://law.wikireading.ru/51587) (Accessed 10 Oct. 2019). [in Russian].
4. *Konkurs: Liha – peremozhctiam* [Competition: League – winners]. Available at: [file:http://jurist.ua/?article/654](http://jurist.ua/?article/654) (Accessed 14 Oct. 2019). [in Ukrainian].
5. Mizhnarodnyi komertsiiiny arbitrazhnyi sud pry Torhovo-promyslovii palati Ukrainy [International Commercial Arbitration Court at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry]. Available at: [file:http://arb.ucci.org.ua/icac/ua/history.html](http://arb.ucci.org.ua/icac/ua/history.html). (Accessed 14 Oct. 2019). [in Ukrainian].
6. Nagnibeda, V. (2013). Ob otechestvennom juridicheskom obrazovanii, izuchenii alternativnykh form razresheniya sporov i ikh svyazi so zrelostyu obshchestva [On domestic legal education, study of alternative forms of dispute resolution and their relationship with the society maturity]. *Alternative dispute resolution*. No. 2. pp. 19–27. [in Russian].
7. Natsionalnyi Tempus / Erasmus+ ofis v Ukraini [National Tempus / Erasmus+ office in Ukraine]. Available at: [file:https://www.tempus.org.ua/uk/tempus/what-is-tempus/159-programa-tempus-detalnij-opis.html](https://www.tempus.org.ua/uk/tempus/what-is-tempus/159-programa-tempus-detalnij-opis.html). (Accessed 10 Oct. 2019). [in Ukrainian].
8. Proekt kontseptsiiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv [Draft concept of development of education of Ukraine for the period 2015–2025]. Available at: [file:http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf](http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf) (Accessed 10 Oct.2019). [in Ukrainian].
9. Institute of Law, Technology and Innovation. URL: <http://ilti.com.ua/ua/o-nas> (Accessed 14 Oct. 2019). [in English].
10. Sayenko Kharenko. Available at: [file:https://uk.wikipedia.org/wiki/Sayenko_Kharenko](https://uk.wikipedia.org/wiki/Sayenko_Kharenko) (Accessed 14 Oct. 2019). [in Ukrainian].
11. Tempus – Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava [Tempus – Khmelnytskyi university of management and law]. Available at: file:univer.km.ua/page.php?pid=127 (Accessed 10 Oct. 2019). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.10.2019